

GIÁ BÁN	
ĐƠN-THÁP	ĐƠN-QUỐC
Đến năm 1930	Đến
Đến tháng 1.00	1.00
Đến tháng 1.00	1.00

Mua báo phải trả tiền trước.
Theo và mua báo gửi cho B. TRẦN-DINH-NGUYỄN. - Ai đăng quảng cáo, việc riêng, từ tháng trước.

TIẾNG-DÂN

HOÀNG-THÚC-KHÁNG
TRẦN-DINH-NGUYỄN

La Voix du Peuple

BÁO-QUÂN
Số 17634
Ngày-thập nhất số 33
May-thập: VIKTORIAN HUY

Đường đi muôn
giặm, bước đầu
phải đi ra cửa.

Cảm-tưởng đối với ĐƯỜNG XE LỬA SUỐT ĐÔNG- DƯƠNG BẮC-HOÀN-THÀNH

Đến thế nước Nam ta là hình «bản-đảo», hai đầu có vùng bình - nguyên khá rộng mà khoảng giữa, trên núi dưới biển, kéo một dây dài. Trên cái địa thế «một tiếng hai thông» hay hình chữ S ấy, vì khoảng giữa mắc phải bao nhiêu sông ngòi núi cách, mà đường giao-thông rất là bất tiện. Ở dưới cạnh-tranh sanh-liền này, sự giao thông bất tiện ấy là một cái trở ngại lớn trên đường tiến-biến, đều đó ai cũng đã rõ.

Từ trước dưới quyền cai trị nước Pháp, nói riêng về lịch sử hóa xa xứ này, trong Nam ngoài Bắc, khai thông đã lâu mà xứ Trung-kỳ cứ bị dặt khoảng. Kể ba bốn mươi năm trước đây, làm từng một, đến ngày nay mới hoàn thành, công trình vĩ đại và khó nhọc biết bao! Từ nay con đường gần 2.000 cây số rút ngắn lại, đầu này với đầu kia đi lại không đầy hai ngày, một một kỷ nguyên mới trên lịch sử giao thông xứ này. Chúng ta thật cảm bội công năng lực cơ xảo của các nhà kỹ-sư Pháp mà chúng ta cũng không sao quên được mồ hôi nước mắt của người Nam ta như người giúp việc cùng dân lao động, đã hùn chung vào công trình vĩ đại này vậy.

Núi Alpes cách giữa nước Pháp với nước Ý, con đường sắt đi thông qua dưới một cái hầm 12 cây số, người ta nói: «Nay không còn có núi Alpes nữa». Vậy con đường xe hỏa đi suốt Đông-dương ngày nay, cũng đáng nói: từ nay trên đường ba kỳ giao thông nhau, không có đèo Ngang, không có đèo Hải-vân và không có đèo Đại-lãnh nữa!

Nước con đường sắt này làm xương sống cho xứ Đông-dương như quan Toàn-quyền Robin đã nói (trong bài diễn văn đọc ngày khánh thành đoạn đường Tourane - Quảng-ngãi), mà trên đường sống cả vật chất và tinh thần của nhân dân xứ này một ngày một mở mang thịnh vượng, mong rằng trên nền chánh trị, chánh phủ sẽ theo hẳn mục đích «Tam-kỷ hiệp nhất» không có cái lối «phân bờ chia góc» như trước, đồng-cùng như cào bằng cái hầm «Pháp-Nam cách biệt» mà chung lưng hùn sức trên con đường hiệp tác, cũng giữ quyền lợi chung trong xứ giữa khoảng đời tư bề sống gió này». Đó là điều hy

VỀ VIỆC THẢO TỪ THỈNH-NGUYỄN ĐỀ ĐƯA CHO ỦY-BAN ĐIỀU-TRA CỦA NGHỊ-VIÊN PHÁP SE SANG BỨC THƠ CỦA ÔNG HUYNH=THÚC=KHÁNG TRẢ LỜI CHO BAN THƯỜNG=TRỰC DÂN=VIỆN TRUNG=KỲ

Thưa các Ngai,
Được tin Ủy-ban Điều-tra do nghị-viên báo Pháp-dinh phái sang Đông-dương này, các Ngai gành cái chức trách một cơ-quan dân-cử (corps élus) trong xứ, định thảo luận báo yêu cầu về dân-nguyên dâng cho Ủy-ban Điều tra, nên có thơ trưng cầu ý kiến các giới mà hồi đến ý kiến tôi.

Tôi rất cảm kích lòng vì dân vì nước của các Ngai và mong báo yêu cầu kỳ sẽ là chân chánh dân nguyên, không phải lối văn dít của ăn tặc cũng những báo yêu cầu vào mà ở xứ ta thường thấy.

Vậy có mấy lời thành thực, thưa lại các Ngai rõ:
«Bệnh dân 7 năm, đi tìm ngai của 3 năm, nếu không chưa sẵn thì trọn đời không tìm được» (七年之病，求三年之艾，豈為不難，終身不得). Theo lời thầy Mạnh-tử nói trên, mà nhiều vào viện Dân-biểu ta, chế độ Dân-viện hiện hành, mỗi khóa kỳ hạn là 4 năm, mà khóa báo cử của các Ngai (1933-1937), năm nay đã được 3 năm, đã 3/4 trong kỳ hạn ấy.

Trong 3 năm nay, đối với các phương diện và các giới trong xứ, ý nguyện chung của nhân dân thế nào, riêng từng giai cấp thế nào, các Ngai, vì trách nhiệm thay mặt cho dân, đã khảo sát và thu thập được nhiều; không đợi ngày nay có trưng cầu ý kiến mới biết rõ. Nếu hẳn đợi có lần trưng cầu ý kiến này mới biết rõ thì trong 3 năm đi qua, các Ngai Dân biểu làm những chuyện gì? Đó là một điều khiến cho công chúng hoài nghi.

Vọng chung của nhân dân Đông-dương; mà nếu đến hy vọng ấy được thực hiện một cách hẳn hoi sốt sắn hơn trước, thì con đường «xương sống» này, công đức đáng kỷ niệm không ngày nào quên.

Theo học thuyết duy vật, hệ hoàn cảnh về hình thức trên đường sống của loài người thay đổi thì tinh thần tất phải thay đổi theo. Tương lai bia trên đèo Đại-lãnh cũng như tương lai trên đèo Hải-vân, ai có muốn bảo tồn cũng phải xếp vào trong Tàng cổ viện, không thể đem ra phó với đại đa số công chúng hành khách đi trên con đường sắt thông suốt Nam Bắc ngày nay và từ nay về sau.

Tôi lên! Tôi lên! kinh-lẽ, chánh-trị và văn-học cùng trầm sự cần trên đường sống của đồng bào con Rồng cháu Tiên ta hãy lên lên; tôi lên theo con đường rất ngắn này, mà đừng để có chút gì gọi là «sống ngẩn ngứ cách» trên đường sống của chúng ta nữa.

Tuy vậy, đối với ban Ủy viên Điều tra sẽ sang xứ ta nay mai, ban Ủy viên Điều tra dưới Chánh phủ Hách dân Pháp, là một việc quan trọng mà ai cũng đều công nhận một nhíp đặc biệt, không phải lúc nào công có. Nhân cái cơ hội «ngàn năm một buổi» (千載一遇) ấy, các Ngai muốn có báo yêu cầu vừa hoàn toàn, vừa xác đáng, làm cho châu dân và cả thiên hạ, nên có thơ trưng cầu ý kiến chung. Ý ấy, tôi rất tán đồng và rất mong ước cho báo yêu cầu này sẽ có hiệu quả tốt về đường bạch phúc chung của nhân dân trong xứ.

Riêng về phần tôi, Huỳnh-thúc-Kháng, trước kia không kể, chỉ kể trong khoảng 10 năm lại đây: Trước có chưa trưng cầu Dân-biểu gần 3 năm (1926-1928) và chủ trương là báo Tiếng-Dân gần 10 năm nay (1927-1936) là việc còn mới đến:

Về việc Viện, dĩ cùng anh em đồng viện yêu cầu nhiều lần, nhưng là bài diễn văn đọc tại kỳ Hội-dồng Dân-viện ngày 1er Octobre năm 1928 (trong có nói tình trạng trong xứ: 1 là học giới bỏ học, 2 là tài nguyên kiệt quệ, 3 là hình luật phiên luy, sau có ý kiến của một Hách-pháp bản báo và mở rộng quyền hạn cho nhân dân được tham dự chánh trị v. v. .)

Còn về báo Tiếng-Dân là một cơ quan ngôn luận đầu tiên trong xứ, gần 10 năm nay, bao nhiêu những tình trạng oan khuất trong dân gian, những thói tham nhũng của «bộ lại gian báo», cùng các chế độ hiện hành, như: các khoản tăng thuế đình điền, mới lộ của bọn thừa hành về kiểm lâm, Thương chánh cùng những tấn kịch phiên luy như: ép mua rượu, vụ hãm về chuyện thuế phiến, thuế lá, lạm quyền sách nhiễu; nhân dân kêu ca về chuyện đạo diễn trích lục, bọn vô sản lao động bị bóc lột, đều lần lượt phổ bày trên báo, chỉ chờ đợi chờ, toàn là đợi về một nhân dân mà đạo đạo ý nguyện chung cho Chánh-phủ được thấu rõ.

Không chỉ thế thôi, có nhíp nào mà có người Pháp - bất kỳ giới nào - bởi đến dân nguyện xứ này, tôi vẫn bày tỏ một cách chân thật như nhíp quan Thượng thư Thuộc-dịa Paul Reynaud sang đây, cũng trước ngày Đức Báo-dại hồi loan, vẫn thường phát biểu ít nhiều ý kiến - có bài đăng lên báo, có bài trực đạt lời tay nhà đương cục, cũng người phỏng vấn - không bỏ qua một nhíp nào.

Nay các Ngai đã hỏi ý kiến, những điều tình hình theo riêng từng bộ phận như trên, không thể nói hết và cũng không phiên «phải lại», - tôi, và cả lấy lên tờ báo Tiếng-dân - xin lấy lòng chân thật mà nói ngay một điều cần thiết, điều cần thiết ấy, có lẽ là cái bệnh cần gốc ở xứ Trung kỳ này mà những điều khác đều là phục thuộc, hay là nói cách khác, đều ấy không giải quyết thì có đến gì cũng khó có

hiệu quả.

Điều cần thiết ấy, thấy ngày hợp nhân vật báo giới ngày 8/9 vừa rồi, đã có đề khởi, không phải ý riêng tôi. Song có chỗ khác là anh em đem nhíp chung với các điều yêu cầu khác, mà tôi chỉ nói độc chi tiết một vấn đề ấy; anh em có nhíp chung cả Bắc-kỳ mà tôi chỉ nói trong giới hạn Trung-kỳ.

Ấy là theo tình thế xứ Trung-kỳ «đỏ Báo-hộ, đỏ Thuộc-dịa», chánh thể là mờ, xin cho Trung-kỳ có một Chánh phủ có trách nhiệm.

Xin nói hoàn cảnh đặc biệt ở Trung kỳ:

Về công cuộc nhà nước Báo-hộ mở mang ở xứ này, như: xe hỏa, bưu điện, thủy lợi, y viện, trường học v. v. . ở trước tại một công chúng, tôi không cần nói nhiều, đây tôi xin nói hoàn cảnh đặc biệt:

Những người đồng thời với tôi, hay trước và sau tôi không xa, ngoài là người đã sống ở xứ Trung kỳ trong khoảng trên 30 năm lại đây, tất đã thấy những cuộc biến loạn kế tiếp xảy ra như: xin thuế năm 1908, phiên biến năm 1916 cùng những tấn kịch năm 1929-1931, hoặc do phong trào ở ngoài kích thích, hoặc do tình thế ở trong xui khiến, bị tá bị tới đến hàng trăm hàng nghìn, có khi chảy máu chết nhiều... Những cuộc biến loạn, làm rơi rớt ý phân kháng đó, chúng làm những gì? nào nơi thì vây các phủ huyện, nơi thì giết bọn tay thuế chợ, nơi thì giết bọn hào cường, cũng làm rơi ở các trường học... Nói tóm lại, hành là bất mãn cho cái gánh sưu cao thuế nặng, cho quan tham lại nhũng, hào cường phủ lạm bóc lột, cũng sự học bỏ học... chờ không có tấn kịch «điền chủ với tá điền», công nhân với chủ xưởng» như ở

các xứ khác. Điều đáng chú ý là - trừ khóa của vương trước - làm cách mạng trên 30 năm mà ít khi động chạm đến người Pháp. Sở dĩ có cái phong trào «lao tư xung đột», chỉ là cái huy biến bỏ hào bề ngoài, khơi mới cho vùng không khi oan khuất ở trong gặp nhíp bùng ra đám mây mưa.

Trung-kỳ sở dĩ không có tấn kịch xung đột «điền chủ tá điền», công nhân chủ xưởng», không phải nhân dân Trung kỳ thương yêu gì phải từ bỏ, phải đại diện cho, khác với tâm lý chung người thế giới dân; chỉ vì trong xứ, trừ một ít số đại-công-nghệ, đại-thương-mại của người Tây và người Khách ra, riêng người bản xứ, không có nhà đại-công-thương, đại-diễn-chủ nào, chính nghề nông là nghề lưu truyền xưa nay mà không có mấy nhà diễn chủ nào có trên ngàn mẫu ruộng. Vì cái cơ đặc biệt đó, nên phải đồng đối với cách hóa lợi của gian hào hoạt lại cùng chế độ sưu thuế (Kiểm lâm, Thương chánh và...)

Giúp nạn dân Bắc-kỳ

Hội Trung-Ương cứu-Ư Trung-kỳ, vừa rồi có lấy ra 2.000\$ để giúp nạn dân Bắc-kỳ.

Lại từ sức cảm truyền đơn ở Quảng-ngãi

Ngày 7-9-36 quan phủ Bình sơn cũng có tờ sức (n° 2584), đại ý như tờ sức của quan phủ Sơn tĩnh đã đăng trước: phòng bọn đảng kín, truyền đơn và hành động trong nhíp ng-đoanh tiếp Ủy-ban điều-tra.

B. N.
Vi nhiều bài nên gác tiêu-thuyết «BÁ-TƯỚNG MÔNG-THỂ-TÓN» một kỳ.

CHUYỆN ĐỜI

Có thiệt «oan hồn báo mộng» không?

Ta thường nghe nói những người chết oan hoặc bị họ giết một cách bí mật, thường hay hiện hồn về hoặc báo mộng cho quan tòa biết mà minh oan cho mình. Thật ra chúng ta lại nghe một vài ông quan khám phá được nhiều án bị án trọng nhiều vụ án mạng, rồi cũng nói là nhờ có oan hồn về mách. Nghe vậy thì ta hay sợ, không biết có thực hay không, chớ cũng dễ tin thôi.

Vừa rồi ở phủ Tam kỳ thuộc tỉnh Quảng nam lại có xảy ra một «oan hồn báo mộng» kỳ lạ.

Nguyễn ở làng Diêm trường tỉnh An hòa, có hai vợ chồng tên Nguyễn Sở thương hay có chuyện bất hòa cái lý nhơn nhân. Nguyễn Sở nhiều khi lại đánh đập Trần thị (tên người vợ) rất tàn nhẫn, người gần đó ai cũng biết. Lại người ta còn nói rằng Nguyễn Sở còn có trai gái với thị Kh. ở Trà lý.

Rồi một đêm kia, cái đêm 17 tháng 11 ta năm ngoái, thấy biệt tích Trần thị ở. Mẹ thị là Lê thị H-ép cũng người nhà đến hỏi Nguyễn Sở thì thấy đêm khuya mà thân nhân Nguyễn Sở ở đâu đi về, thân mình trần truồng nằm là đã nằm việc gì bụng ác. Mẹ Trần thị ở, cũng người con trai là Trần Phiên quê quê ở làng Nguyễn Sở đã lập mưu giết chết vợ và để con thân nhân lừa khi đêm tối họ thấy, cũng việc đầu đó xong rồi mới trở về. Thế là tại nhà phủ Tam kỳ có là đơn của mẹ con thị H-ép đầu cáo cho Ng. Sở và nhiều người khác là đã giết chết con của thị. Từ nhiên thị Kh. cũng vì sợ đồng lõa, vì bị dọa là làm nhân của Sở, mà muốn mua giết thị ở để đoạt địa vị.

Thị H-ép còn cảm ơn rằng nếu con mẹ không phải bị hại, và còn sống thì mẹ xin chịu tội. Đến Ng. Sở vẫn kêu oan, nên được phép cho thân nhân đi tìm thị ở. Nhưng mỗi khi đi tìm mẹ và không có thì thị H-ép đến nhà phủ làm làm rầm, đòi hỏi cho được con mình. Cái lòng giận từ này cũng dễ hiểu vì con cái thì gì hơn cái thù giết chết con mình! Thế là bên thân nhân Ng. Sở lại phải đi tìm nữa, mà mỗi lần đi tìm phải đi vào rừng sâu vực nam lên phải không biết bao nhiêu, sự nghiệp đầu tư thành theo vụ kiện. Đến thị H-ép thì có vài ba ngày lại đến thêm 1 là đơn lại phủ, rồi lại kêu đến tỉnh tòa để cách Trung đơn thì còn có cái nỗi niềm là thấy con về mình này đây có «máu báo» rằng mình đã bị nhà chồng giết, và oan với mẹ phải đi kêu oan.

Ngoài những đơn kiện có lên, lại còn những thư nộ: danh gởi cho quan tỉnh. Trong thư có kể rõ thị ở bị giết thế nào, rồi báo vào một cái hồ nhơn tại địa phương làng Văn trị thế nào... Rồi qua ngày 22 tháng 11 vì thấy có đơn kêu nài, Ng. Sở sợ, lại đòi tăng ở làng An hòa thế nào v. v. Không kể các thư nộ, danh, chỉ cái giọng

Chánh-phủ Tàu đã tìm được cách triệt việc hồi lộ

Chánh phủ Nam kinh có lập ra 1 ban riêng để tìm tới việc ăn hối lộ của quan lại Tàu. Người nào bắt được ăn hối lộ sẽ bị trừng phạt rất nặng. Đây là các quan coi về ban kỳ. Không rõ Chánh phủ Tàu dùng phương pháp gì mà bắt cho được quả tang. Chớ ở nước Việt Nam ta dân quan có ăn hối lộ thật, khó bắt được tang chứng, hoặc có thể thần thì cũng có được vô sự.

